

בהמה המקשה

פרק רביעי

חולין

סה ע"א

משנה בהמה המקשה לילד – נשעת שמיטה. והחזירו – קודם שמיטה. מותר באכילה – ונגמרא מפרש מאן מותר. הרי זה כילוד – ומו לא מהניא ליה שמיטת אמו, וזריך שמיטה לעלמו אס נמאל חי, ואס נמאל מת – הרי הוא כנבלה. חותך מעובר שבמיעה – והניח הסתיכה נמוכה. מותר

– נשמיטתה, כדליף נגמרא [ס,ט], מ"כל נזהמה תאכלו" [דברים יד]. מן הטחול ומן הכליות – של נהמה עזמה. אסור באכילה – ואף על פי שהניחו נזהמה – לא הותר נשמיטתה. להכי נקט טחול וכליות, משום דמידי דלא מיטרפא הוא.

גמרא ואבר עצמו אסור – נאכליה, מאחר שילא ממחילתו קודם שמיטה, ואף על פי שהחזירה קודם לכן. ובשר בשדה – כלומר, חוץ למחילתו – דהיינו לאויר, שרתס זה הוה ליה מחילה להסירו נשמיטה, וכיון שילא הרי הוא כטרפה ולא תאכלו. וכל מי שזע לו מחילה וילא, כגון גזר קדשים שילא, נמי מהאי קרא נפקא לן (מכות יח,ט). לא אעובר – ואשמועינן דמשום יד לא הוי כילוד. אפילו לא החזירו נמי – דעזב נפקא לן לקמן [ס,ט] מ"זהמה נזהמה אומה תאכלו" [דברים יד]. וסיפא –

גופה מאי קא משמע לן, דקאמר: רישא תני משום סיפא? בכור לנחלה – זעינן ולד שיהא ראווי לחיות, ואי לא ראווי לחיות – לא מפקע את הנא אחריו מליטול פי שנים, דכתיב [דברים כא] "ראשית אונגו" – מי שלצו דוה עליו, ילא ולד שאינו של קיימא, שאין לב אציו דוה על מומו. אבל מפדיון הנכור פוטר הוא את הנא אחריו, שהרי זה פטר את הרחם. נפל – שלא כלו חדשיו.

תוספות

בהמה המקשה. כיון שיצא בשר חוץ למחיצתו נאסר – כדדריש לקמן, דומיא דטרפה דאין לה היתר.

סיפא מאי קא משמע לן דכיון שיצא ראשו הויא לידה תנינא – ואם תאמר: ודילמא איצטריך לאשמועינן – אף על גב דהחזירו הוי כילוד, דמההיא דבכורות לא שמעינן אלא בלא החזירו; ויש לומר: דפשיטא ליה, דכיון דבלא חזרה הויא לידה – כי החזירו נמי לא כלום הויא. ומיהו, אי לאו ההוא דבכורות – לא הויא קשיא ליה אמאי איצטריך ליה למיתני החזירו, דכיון דצטריך לאשמועינן דציצאת ראש הויא לידה – אשמועינן נמי אנב אורחיה דחזרה לאו כלום הוא. אבל כוליה בבא לית ליה למיתני משום האי חידוש פורתא. וזה נמי אין להקשות: דהכא אצטריך לאשמועינן דאפילו מה שבפנים אסור. דלרב יהודה אסור קאי ואילו מה שבפנים אסור, כיון שהולד שלם. ובנחתך הוא דמביעיא ליה לקמן, כמו שאפרש לקמן בעזרת האל.

משנה בהמה המקשה לילד ועמדו לשוחטה, והוציא העובר את ידו, והחזירו לפני שנשחטה הבהמה – אינו נחשב כילוד ומותר באכילה, שהעובר נותר באכילה בשחיטת אמו. הוציא העובר את ראשו, אף על פי שהחזירו לאחר מכן – הרי זה כילוד, וצריך שחיטה לעצמו. אם

הַמָּה הַמִּקְשָׁה לְיֶלֶד, אֶהוּצִיא הָעוֹבֵר אֶת יָדוֹ וְהַחֲזִירוֹ – מוֹתֵר בְּאַכִּילָה. הַהוּצִיא אֶת רֹאשׁוֹ, אָף עַל פִּי שְׁהַחֲזִירוֹ – הָרִי זֶה כִּילּוֹד. יְחוּתָךְ מְעוֹבֵר שְׂבָמְעִיָּה – מוֹתֵר בְּאַכִּילָה, מִן הַטְּחוּל וּמִן הַכִּלְיוֹת – אֶסוֹר בְּאַכִּילָה. זֶה הַפֶּלֶל: דְּבָר שֶׁגּוֹפֵה – אֶסוֹר, וְשְׂאֵינָה גּוֹפֵה – מוֹתֵר.

ב גמרא אָמַר יְהוּדָה אָמַר רַב: וְאָבֵר עֲצָמוֹ אָסוֹר. מֵאֵי טַעְמָא? דְּאָמַר קְרָא: "וּבִשְׂרַ בְּשֶׂדֶה טְרֵפֶה לֹא תֹאכְלוּ" – יִפְיִן שְׂפִיָּא בְּשַׂר חוּץ לְמַחֲצֵתוֹ – נְאָסֵר. תָּנִן: בְּהַמָּה הַמִּקְשָׁה לְיֶלֶד, וְהוּצִיא הָעוֹבֵר אֶת יָדוֹ וְהַחֲזִירוֹ – מוֹתֵר בְּאַכִּילָה; מֵאֵי לָאו, אֲאָבֵר? – לָא, אֲעוֹבֵר. – אֵי אֲעוֹבֵר, מֵאֵי אֵיִרְיָ הַחֲזִירוֹ? אֲפִילוּ לֹא הַחֲזִירוֹ נְמִי! – הוּא הַדִּין אָף עַל גַּב דְּלָא הַחֲזִירוֹ; וְאֵיִידֵי דְקָא בְּעֵי מִיתְנָא סִיפָא: הוּצִיא אֶת רֹאשׁוֹ, אָף עַל פִּי שְׁהַחֲזִירוֹ הָרִי זֶה כִּילּוֹד – תָּנָא נְמִי רִישָׁא: הַחֲזִירוֹ. – וְסִיפָא מֵאֵי קַמְשַׁמַּע לָן, דְּכִינָן דִּיצָא רֹאשׁוֹ הֲוֵיָא לָהּ לֵידָה? תְּנִינָא: הִיאִזְהוּ בְּכוֹר לְנִחְלָה וְאִינוּ בְּכוֹר לִפְנֵהֶינּוּ – הָבָא אַחַר נְפָלִים,

על העובר עצמו מדובר, שהוא מותר, חוץ מן האבר שיצא. ושואלים: אי [סא] על העובר, מאי איריא [מה שייך, מדוע מדובר דווקא] כשהחזירו את האבר? אפילו לא החזירו נמי [גם כן] יהיה העובר עצמו מותר! ומשיבים: באמת, הוא הדין אף על גב [אף על פי] שלא החזירו גם כן מותר העובר באכילה, ואיידי דקא בעי מיתנא סיפא [ורק מתוך שרצה לשנות בסוף, בהמשך]. שאם הוציא את ראשו אף על פי שהחזירו הרי זה כילוד, ואינו נותר בשחיטת האם – תנא נמי רישא [שנה גם כן בתחילה] לשון החזירו. ומקשים: וסיפא [ובסוף עצמו] מאי קמשמע לן [מה בא להשמיע לנו]. שכיון שיצא ראשו הויא לה [הרי זו] לידה? הלא תנינא [שנינו] כבר דבר זה במסכת בכורות, בדיני בכור אדם: איזהו בכור לנחלה, שירוש חלק כפול מאחיו, ואולם אינו בכור לכהנים, שאינו קדוש בכבודה ואין צורך לפדותו? זה הבא (הנולד) אחר נפלים, אחרי עובר שלא נגמר הריונו,

אעובר, והא לא שמעינן מההיא דבכורות! דהא נמי פשיטא, דכיון דחשיב כילוד, ואילו מה שבפנים אסור, כיון שהולד שלם. ובנחתך הוא דמביעיא ליה לקמן, כמו שאפרש לקמן בעזרת האל.

עיונים

בהמה המקשה לילד הוא הדין כשאינה מקשה לילד, אלא שאחו התנא במקרה הרגיל, שכשהבהמה מתקשה בלידתה העובר מוציא את ידו תחילה, ולא את ראשו (תוי"ט). ויש שכתב שכשמוציא העובר את ידו בתחילה – מתקשה הבהמה בלידתה, ומתוך שאינה יכולה ללדת באופן זה – רגילים היו לשחוט את הבהמה תחילה, כדי להציל את הולד, וכן שניתן יהיה לאכול מבשרה, ולא התפוך לטריפה או לנבלה (תפארת ישראל). אמנם, לפי המציאות המוכרת לנו בבהמות הטהורות, שהידיים יוצאות תחילה, ואין זה סימן ללידה קשה, יש לומר כי מדובר בהוצאה של יד אחת בלבד, כאשר היד האחרת שנשארה בפנים מקשה על הלידה. או שהזוכה כאן בהמה המקשה לילד, מפני שדווקא בבהמה המקשה לילד נעשות פעולות של חיתוך העובר ושחיטת הפרה, כמו אלו המתוארות במשנה זו ובמשניות שאחריה (וראה חת"ס).

מותר באכילה הנחה פשוטה בענין זה היא, שכאשר שוחטים בהמה מעוברת – גם העובר שבמיעה נותר בשחיטתה, וכפי ששנינו במפורש להלן ע"א, וכן למדו בגמרא להלן ס"א, מדיוק הכתובים. ובגמרא יתברר האם כוונת המשנה כאן לומר שהיך שהוציא העובר מותרת באכילה, או שיש כאן חידוש מיוחד במה שהעובר עצמו מותר באכילה גם במקרה זה.

הרי זה כילוד וכיון שרואים אותו כילוד – אינו נותר בשחיטת אמו, כפי שניתר כרגיל עובר שבמיעה, אלא הוא טעון שחיטה להתירו באכילה (והוא כשכלו חודשי הריונו, אבל קודם לכן לא תועיל לו שחיטת עצמו. להלן ע"ב).

ועוד, שכיון שרואים אותו כילוד, הרי אם יצא מת – הריהו מטמא כנבילה, כלומר, כבהמה שמתה ללא שחיטה כשרה.

מן הטחול ומן הכליות אסור באכילה משמע מכאן שהבהמה עצמה אינה טריפה. ולכן הזכיר התנא הטחול או הכליות, שבניגוד לאיברים אחרים, אם ניטלו או אם נחתך חלק מהם – אין הבהמה נעשית טריפה (רש"י, על פי המשנה לעיל נ"א, והגמרא לעיל נה"א. וראה תפארת ישראל). אמנם לאחד מתירוצי הגמרא לעיל (נה"א) כשנחתך חלק מן הטחול או הכליה, גם הפרה עצמה אסורה משום טריפה, ולפי זה כוונת המשנה היא שלא רק הבהמה אסורה (משום טריפה), אלא גם חתיכות הטחול והכליות אסורות (משום אבר מן החי), ומה שהזכיר כאן טחול וכליות הוא משום שדרך לחתוך אותם (תוי"ט).

כיון שיצא בשר חוץ למחיצתו נאסר המלה "בשרה" אינה נצרכת לכאורה, ודי היה לומר "ובשר טריפה לא תאכלו". ומכאן למדו חכמים לכל בשר שיצא חוץ למקומו המוגדר ("ישידה" כאן עניינו – חוץ. ריטב"א) שהוא אסור. ובכלל זה, בשר קדשים שיצא חוץ למקומו הראוי, כגון בשר חטאת שיצא חוץ לעזרה, או בשר שלמים שיצא חוץ לירושלים (שבציצאה זו נפסל ונאסר). ולא רק בזמן שהבשר בחוץ הוא אסור, אלא כיון שיצא – שוב אין לו היתר, כדיון טריפה שבה עוסק הכתוב כמשמעו (תוס' על פי הגמרא להלן עמוד ב). וכן דינו של עובר, שכיון שהוא נותר בשחיטת אמו כשהוא במעיה – זו היא מחיצתו, ואם הוציא את ידו – הריהו נאסר.

ואיידי דקא בעי מיתנא סיפא הוציא את ראשו... שהחזירו כמבואר בהמשך, גם מה שנאמר בסופא "החזירו" אינו עיקר החידוש, אלא עצם הדין שהוצאת הראש נחשבת כלידה, ואגב כך השמיענו שגם אם החזיר את ראשו – אין בכך כלום. אלא מתוך ששנה בסופא "החזירו" – שנה כך גם ברישא (רמב"ן).

ושאלו בתוס': הרי בסופא אין מדובר כשהחזיר את ראשו (שהחזר רק "הוציא את ראשו"), ושמו בא להשמיענו ברישא, שאף על פי שהחזיר את ראשו הריהו כילוד! (ואמנם, רש"י כתב כי גם בסופא מדובר שהחזירו). והשיבו שאם הוצאת הראש נחשבת לידה, פשוט הדבר שגם אם החזיר

מסורת הש"ס

א. ראה תוספתא חולין פ"ד א–ב. תוי"כ ויקרא יא, ב.

ב. בכורות מ"ב.

ג. חולין נה"א. ס"א. ג"א. ילקי"ש תורה תקלו.

ד. מכות יח"א. זבחים פ"א. ילקי"ש תורה שנה. שם תצא.

ה. משנה בכורות מ"א. תוספתא בכורות פ"ו א.

גרסות

ההוציא העובר בכתי"מ ועוד: **הוציא עובר**.

את ידו והחזירו במשניות:

את ידו והחזירה וכן יש בכתי"י בדפו"י ובמקורות.

דבר שגופה אסור ושאינה גופה מותר יש בכתי"י ועוד: **דבר שהוא גופה אסור ודבר שאינו גופה מותר** ויש בכתי"י: **דבר שהיא מגופה אסור ודבר שאינה מגופה מותר**.

אי אעובר בכתי"מ ועוד: **אי עובר**.

מסורת הש"ס

- משנה חולין עז,א. ב"ק יא,א. וראה משנה בכורות יט,ב. נדה כה,א. מכליתא דרשב"י שמות יג, יב.
- עירובין יח,א. חולין סח,ב. וראה חולין צט,א.
- תוספתא חולין פ"ד ג.

גרסות

טעמא דראשו מת מלים אלו חסרות בכתי"מ.
דקא בעי מיתני סיפא ברוב כתי"י: **דקא בעי למיתני סיפא**.
דכינן דיצא ראשו יש בכתי"י: **דכינן דנפיק ליה רישיה**.

כך סימן ולד **בבהמה** בכתי"מ ועוד: **סימן ולד בבהמה** ובמשנה להלן: **וסימן ולד בבהמה** וראה רש"י ותוס'.

סימן ולד... סימן ולד בחלק מכתתי"י: **סימן הולד... סימן הולד**.

הכא נמי לא נצרכה אלא למקום חתך בכתי"מ ועוד משפט זה חסר.

העולם

שליא

השליה היא גוף גדול מלא כלי דם הצמוד לדופן הרחם, כאשר העובר נראה כמנוח בתוכה, ודרכה (דרך חבל הטבור המחובר לה) ניוון העובר. זמן קצר לאחר הלידה נפרדת השליה מן הרחם ונפלטת החוצה. אולם יש מקרים בהם פליטת השליה מתאחרת למשך ימים אחדים. מציאותה של שליה היא סימן מובהק לכך שהיה (באשה או בבהמה) הריון אלא שלא נשלם כראוי.

אף על פי ש**יצא ראשו** של הנפל חי, או הנולד אחר **בן תשעה** חרשים, שכבר נגמר הריונו, אלא **שיצא ראשו** כשהוא מת. ונדייק מכאן: **טעמא** (הטעם. דרוקא) במקרה שיצא ראשו מת – הבא אחריו כבור לנחלה, **הא** [אבל] **אם יצא ראשו** של בן תשעה חי אף שמת קודם שיצא כולו – לידה גמורה היא, **והבא אחריו**

אפילו **כבור לנחלה נמי לא** **הוי** [גם כן איננו]. ואם כן, כבר השמיע לנו התנא שיציאת הראש נחשבת לידה! **וכי תימא** [ואם תאמר] **שם אשמעינן** [השמיע לנו] **דין זה באדם, וקא משמע לן** [ומשמיע לנו] **דין זה במשנתנו בבהמה. והוצרך לכך, שכן אדם מבהמה לכאורה לא יליף** [אינו לומד]. לפי שאין פרוזדור לבהמה, אלא פתח הרחם שלה מגולה, ויש לומר שדווקא בה נחשבת יציאת הראש בלידה. אבל באדם, שירכיבה של האשה הן כעין פרוזדור לפתח הרחם, ואין יציאת הראש לברו ניכרת, הייתי אומר שלא תיחשב יציאת הראש כלידה. וכן מצד שני, אם היה שונה רק את המשנה בענין אדם, הייתי אומר כי בהמה מאדם לא ילפא [אינה נלמדת]. כי דווקא באדם יציאת הראש לעצמה נחשבת לידה, מפני דחשיב [שחשוב] **פרצוף פנים** **דידיה** [שלן]. שנברא בעלם אלקים, ויש בו דעת, מה שאין כן בבהמה. ולכן הוצרכנו למה ששינו במשנתנו, שהוצאת הראש בבהמה נחשבת כלידה. ואולם **הא נמי תנינא** [דבר זה, שדין הבהמה כדין האדם, גם כן שנינו]: **שליא** (מעין כיס שבתוכו מצוי הוולד) **שיצתה** (שיצאה) **מקצתה** קודם שחיטת הבהמה – אסורה כולה **באכילה**, שמא יצא ראש העובר באותו מקצת, והרי זה כילוד שלא הותר

בשחיטה, מפני שהשליא, כשם שהיא **סימן ולד** **באשה** – כך היא **סימן ולד בבהמה**! ומעתה, **אי אמרת בשלמא** [נניח אם אתה אומר] **שהחזירו דרישא דוקא** [של תחילת המשנה מדייקן]. לומר: עובר שהוציא את ידו, אם החזירה קודם שחיטה – מותרת היד באכילה, ואם לא החזירה – היד עצמה אסורה, מובן מדוע שנה בסיפא דין החזיר ראשו, למרות שכבר שינו דין זה במשנה במסכת בכורות, **שכן תנא סיפא אטו רישא** [שנה את הסוף שהוציא ראשו והחזירו משום דין החזיר ידו שבתחילה]. **אלא אי אמרת** [אם אתה אומר]: **לא דרישא דוקא ולא דסיפא דוקא** [לא דין החזיר ידו של ההתחלה נאמר בדווקא, ולא דין החזיר ראשו של הסוף נאמר בדווקא]. **למה ליה למתנייה** [למה לו לשנות אותו] **כלל דין הוציא אבר והחזירו במשנתנו!** אלא בהכרח, מה שנאמר בתחילת המשנה: **הוציא ידו והחזירו מותר** – על היד נאמר, שאם החזירה הריחי מותרת, שלא כדברי רב יהודה בשם רב! ודוחים: **לא, לעולם** מה שנאמר מותר באכילה מדבר על **העובר** עצמו, ולא על היד שהחזיר. ואף שלכאורה, העובר עצמו מותר גם אם לא החזיר את היד – יש להסביר את הדבר כמו שאמר **רב נחמן בר יצחק** בהסכר הברייתא להלן (עמוד ב), **שלא נצרכה אלא למקום חתך**. **הכא נמי** [כאן גם כן] **יש להסביר: לא נצרכה הלכה זו, אלא למקום חתך, שאם לא החזיר העובר את ידו – נאסר המקום בגוף העובר אליו מחוברת היד, אבל אם החזירה – רק היד עצמה נאסרה, וכדברי רב. ומציעים, תא שמע** [בוא ושמע] **ראיה נגד רב ממה ששינו בברייתא: בהמה המקשה לילד, הוציא עובר את ידו והחזירה, ואחר כך שחט שהוחט את אמו – מותר באכילה. שחט את אמו ואחר כך החזירה את ידו – אסור באכילה. הוציא העובר את ידו וחתכו, ואחר כך שחט את אמו, אותו חלק שהיה בחוץ ונחתך – טמא ואסור, כדין אבר מן החי, ומה שהיה בפנים – טהור ומותר. ואם שחט את אמו ואחר כך חתכו –**

האי גוונא אשכחן בפרק "הלוקח בהמה" (בכורות כ,א) דאמר רבי [יהושע]: טינוף פוטר מבכורה, דחשיב הטינוף ולד, ולא הוי ההיא טינוף ולד כי האי דפרק "המפלת" (נדה כט,א) דרוב יולדות מטנפות.

שליא שיצתה מקצתה אסור באכילה – אפילו מה שהיה בפנים בשעת שחיטה. ואם תאמר: היכי מוכח מיניה דבראש הוי כילוד? דלמא משום דגזרינן מקצתה! דמהא נמי דחי לה בפרק קמא דבבא קמא (יא,א), דקאמר אמילתא דרבי אלעזר: מאי קא משמע לן, דאין מקצת שליא בלא ולד? תנינא: שליא שיצתה מקצתה כו'! ויש לומר: דאם איתא דביציאת הראש לא הויא לידה – לא היה ראוי לגזור, כיון דבמקצתה אי אפשר בשום פעם לבא לידי חשיבות לידה. ומהכא ליכא למפרך לשמואל, דאמר בפרק "יש בכורי" (בכורות מו,ב) דאין הראש פוטר בפנלים. דדילמא היינו דוקא בבמה, אבל באדם לא שמעינן מהכא. דהא דקתני סיפא: כסימן ולד באשה כך סימן ולד בבהמה – היינו לענין שליא דהוי סימן ולד.

כסימן ולד באשה כך סימן ולד כו' – ואם תאמר: מאי פשוט יותר בזה מבזה? ויש לומר: משום דנתן בנדה (כה,א) דבאשה הוי שפיר סימן ולד, לכך קאמר דאף על גב דבבהמה לא הוי שפיר סימן ולד, מכל מקום בשליא שוה לאשה.

עיונים

אף על פי שיצא ראשו חי כלומר, אף על פי שיצא ראשו חי – הבא אחריו כבור לנחלה, וכל שכן אם יצא ראשו מת. אבל לענין פדיון הבן, לא שייכת לשון "אף על פי", שהרי אם כשיצא ראשו מת הבא אחריו אינו כבור – כל שכן אם יצא ראשו חי (וראה עוד בעיונים לבכורות מו,א).
דאין פרוזדור לבהמה העירו ראשונים כי הביטוי "פרוזדור" האמור כאן, שונה מן השימוש בו במקומות אחרים ביחס לגוף האשה, ששם מדובר על חלק שבתוך גופה של האשה, המוליך לרחם, ואילו כאן לפי ההקשר מדובר על האזור שמחוץ לגוף האשה, המכסה על מקום פתח הרחם, שאינו קיים בבהמה (ראה תוס' ועוד).

שליא שיצאה מקצתה אסורה באכילה כלומר, אסורה כולה באכילה, ואפילו מה שנשאר בפנים לא הותר בשחיטת הבהמה. שכיון שהשליא היא סימן לולד שהיה ברחם הבהמה, אנו חוששים שבתוך המקצת שיצא – יצא ראשו של העובר, וכך לא הותר בשחיטת האם גם החלק שבפנים, שהוא נגזר אחרי הראש, והוא מצוי בתוך השליא.

כסימן ולד באשה כך סימן ולד בבהמה גרסת רש"י במשנה זו (להלן עז,א) היא: "סימן ולד באשה וסימן ולד בבהמה". ועל גרסתנו תמהו ראשונים? מדוע פשוט יותר שהוא סימן באשה יותר מאשר בבהמה? ובתוס' תירצו כי מאחר שבמקום אחר שינו סימן ולד שבאשה שאינו סימן ולד בבהמה, לכך הוצרכו לומר שלענין שליה דין בהמה כדין האשה.

לא נצרכה אלא למקום חתך כלומר, מה שנאמר: הוציא עובר את ידו והחזירו מותר באכילה, אכן מתייחס לגוף הולד. שאם לא החזירו – לא רק היד שהוציא נאסרה, אלא גם חלק מגוף

אף על פי שיצא ראשו חי – והחזירו, ויֵאל אחיו שכלו מדשיו – אין לידת הראשון מפקעתו מלהיות כבור לנחלה. שאפילו נולד הנפל כולו – אינו מפקיע את הנא אחריו, שאין לצו דוה עליו, וכל שכן אם יֵאל ראשו מת. והאי דנקט ראשו – משום כבור לכהן נקט ליה, וציליאת ראשו הוי ילוד, ופוטר את אחיו מצבור לכהן. או

– הנא אחר כן תשעה, אפילו יֵאל ראשו של ראשון מת – הויא לידת הראשון לידה, ואין הנא אחריו כבור לכהן. אבל הנא אחר כן תשעה שיֵאל ראשו חי – כבור לנחלה נמי לא הוי. אלמא, ראש הויא לידה! וכי תימא אשמעינן באדם – דציליאת ראשו הוי כילוד, והדר אשמעינן צנהמה. דאדם מצהמה לא יליף, דצהמה לית לה פרוזדור לפני צית הרחם שלה, וגלוי הוא, ומכיון שהראש יוֵאל – לידתו ניכרת. אבל

אשה – אין רחמה גלוי, שהירכים הוו לה כעין פרוזדור, ואין יליאת הולד ניכרת יפה עד שיֵאל רוצו. הא נמי תנינא – צנהמה נמי תנינא צמתנין צפירקין [עזא] דראש הוי לידה. דקתני: שליא שיֵתה מקלָתה – אסורה באכילה, אפילו מה שהיה צפנים בשעת שחיטה, לפי שהשליא סימן ולד באשה וסימן ולד צנהמה, וחישינן דלמא צהיאי מקלָת דנפיק יֵאל הראש והוי כילוד, הלכך כולה אסורה, דשדינן לה צמר רישא. אלמא, ראשו חנו דהוי לידה, וסיפא דקמני החזירו לא אנטרין! אי אמרת בשלמא החזירו דרישא דוקא – ולמישרי אבר גופיה, איכא לתרוי' סיפא, דמני החזירו משום רישא. אלא אי אמרת מותר דרישא לעובר קאי, אבל אבר אסור, דחורה לא מהני, אמאי נקט החזירו? לעולם – מותר דקמני לעובר. ודקשיא לן, חורה מאי אהני? למקום חתך מהניא, דאם לא החזיר –

כריך להניח ממה צפנים לָד החיטון ולמוטכו. שמקום החתך הנדלת החיטון והפינומי אסור, מפני שהוא עומד על שפת הרחם, ולא קרינא ציה "צהמה צנהמה", ללא צמוכה הוא. אבל החזירו – אין כריך לחמוך לָד פנים, אלא מלמַס וחמוך, ומקום חתך מותר, דקרינא ציה "צהמה צנהמה". ומשום "צצר צדה" ליכא, דהא לא יֵאל ממחילתו. והא דרב נחמן לקמן [עמוד צ]. שבחוץ טמא – דליפינן צ"העור והרוטצ" (חולין קכח,ג) שאבר מן החי מטמא כאשר מן הנבלה, מ"וכי ימות מן הצהמה" [ויקרא יא]. שבפנים טהור – שמחיים לא קבל טומאת אוכלין.

תוספות

טעמא דראשו מת הא ראשו חי כו' – תימה: דהוה ליה למפרך בפשיטות, מדקתני: ואין כבור לכהן, אם כן מכי יצא ראשו הוי כילוד! ויש לומר, משום דאיכא למדחי: מאי ראשו – רובו. כדדחי בפרק "יש בכורי" (בכורות מו,ב), דאמר שמואל: אין הראש פוטר בפנלים. ופריך ליה מהא דאין כבור לכהן. ומשני: מאי ראשו – רובו. פירוש: יצא ראשו וגם יצא רובו אחר כך. ופריך: וניתני רובו! ומשני, נקט ראשו למידק: הא ראשו חי כבור לנחלה נמי לא הוי. הלכך עיקר פרכיה מהאי דיקא. והוה מצי למיפרך הכא ממתניתין דנדה דתנן (כח,א): יצא כדרכו – משיצא רוב ראשו, ואיזו רוב ראשו – משתצא פדחתו.

אדם מבהמה לא יליף דאין פרוזדור לבהמה – האי פרוזדור דהכא לא הוי כי ההוא ד"יוצא דופן" (נדה מב,ב) דאמר דמכי הוציא ולד ראשו חוץ לפרוזדור הוי כילוד. דאי כפרוזדור דהתם איירי הכא, מה היה יכול הפרוזדור לעכב הלידה כיון שהראש חוצה לו! אלא פרוזדור דהתם הוא בית החיצון, ודהכא הוא עובי הירכים המכסים את הרחם שבין הירכים, כדפירש הקונטרס. ומשום הכי לא חשיב כילוד ביציאת ראש חוץ לרחם. ואין תימה על שהלשון שוה והפירוש משתנה, דכי

מסורת הש"ס

- א. חולין סחא, ושם סומנו מקבילות).
- ב. (ביטוי זה ביחס לאבימל) נדה ה,א. וראה כתובות פה,א.
- ג. (הסבר זה) חולין סט,א. (הענין) חולין סט,ב. ע,ב.
- ד. (הביטוי) ב"ב קעא,ב. ע"ז נג,ב.
- ה. ילק"ש תורה שנה.

גרסות

החזיר אכול... החזיר אכול בחלק מכתה"י: **החזיר אכול... החזיר אכול** ויש: **החזיר ואוכל... החזיר ואוכל**.

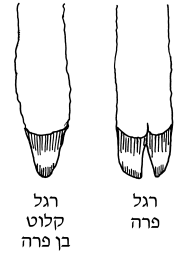
והא תרי קראי קא נסיב לה יש בכתיב: והא תרי קראי כתיבי פרסה פרסות.

דאמר רבי שמעון קלוט בכתיב ועוד: **ואף על גב דאמר רבי שמעון קלוט** ויש בכתיב: **דאף על גב דאמר רבי שמעון קלוט**. **ואבר עצמו מותר** בכתיב ועוד: **אבר עצמו מותר**.

לשון

קלוט בהקשר שמדובר בו כאן משמעות קלוט היא: מחובר, מעורה. ויש אולי קשר בין משמעות שורש זה למשמעות המלה מקלט – מקום סגור, שאפשר להחבא בו.

קלוט בן פרה לעיתים נולד בין מפריסי הפרסה יצור שיש בו מום מולד – כאשר אין הפרסה שסועה אלא מאוחדת לפרסה אחת. מנחית הסימנים החיצוניים אין ליצור זה שני הסימנים המכשירים חיות לאכילה, אף כי מנחית התורשה הוא ודאי ממין טהור.

הבשר, כלומר, כל בשר העובר חוץ מן היד, וכן בשר הבהמה שנשחטה – טמאים בטומאת מגע נבלה, כדן בשר הנוגע בנבילה, שהרי נגעו באבר מן החי, שמשמא כנבילה, אלו דברי רבי מאיר. וחכמים אומרים: למרות שהאבר עצמו אסור באכילה, הועילה שחיטת האם לטהרו מידי נבילה, כשם ששחיטה מועילה לטריפה. ולכן דין בשר העובר ובשר הבהמה – כדן מגע טריפה שחוטה, שמדין תורה היא טהורה, וחכמים גזרו שתטמא בשר קדשים שנגע בה. קתני מיהא רישא [הריהו שונה על כל פנים בתחילה]: הוציא עובר את ידו והחזירה ואחר כך שחט את אמו – מותר באכילה; מאי לאו [האם לא] מדובר על האבר, שהוא מותר כשהחזירו, ושלא כדברי רב? ודוחים: לא, הכוונה לעובר. ומקשים: אי [אם] על העובר מדובר, אימא סיפא [אמור] את פרה, המשכה של הברייתא: שחט את אמו ואחר כך החזירו [את היד] – אסור באכילה, ואי [ואם] הכוונה לעובר, אמאי [מדוע] הוא עצמו אסור? הרי ניתן בשחיטת אמו! ומשיבים, כדאמר [כמו שאמר] רב נחמן בר יצחק: לא נצרכה הלכה זו אלא לאסור בגוף העובר את מקום החתך של היד שיצאה, הכא נמי [כאן גם כן] נאמר: לא נצרכה הלכה זו אלא למקום החתך, שאם לא החזיר את היד קודם שחיטה – גם מקום החתך אסור. ומכל מקום היד עצמה אסורה בכל מקרה, גם אם החזירה. ושואלים: איני [וכך הוא] והא כי אתא [והרי כאשר בא] אבימי מבי חוזאי, אתא ואייתי מתניתא בידיה [בא והביא ברייתא זו בידו]: בכתוב שממנו למדנו שעובר ניתן בשחיטת אמו הזכרו "פרסה" ו"פרסות", ומשם יש ללמוד כי אם הוציא העובר פרסה (יד) והחזיר – אכול, וכן אם הוציא פרסות והחזיר – אכול. מאי לאו [האם אין] הכוונה: החזיר פרסה – אכול פרסה, החזיר פרסות – אכול פרסות? הרי שהאבר שהחזירו מותר. ושלא כדברי רב! ודוחים: לא, הכוונה היא: החזיר פרסה – אכול את העובר, ולא את הפרסה. ומקשים: אי [אם] מדובר בהיתר אכילה של העובר, מאי איריא [מה ש"ד. מדוע דוקא] כשהחזיר פרסה? אפילו לא החזיר נמי [גם כן] העובר עצמו מותר! אמר רב נחמן בר יצחק: לא נצרכה הלכה זו אלא למקום החתך (מקום חיבור היד שיצאה לגוף), שאם החזיר את היד – לא נאסר מקום החתך שבגוף העובר, ואם לא החזירו – נאסר מקום החתך. ומקשים: והא תרי קראי קא נסיב לה [והרי שני מקראות הוא מביא], "פרסה" ו"פרסות", מאי לאו [האם לא] חד [אחד מהם] נאמר לענין היתר האבר שהחזירו, וחד [ואחד מהם] להיתר מקום החתך? ודוחים: לא, חד [אחד מהם] להיתר מקום החתך, וחד [ואחד מהם] לענין אחר, להיתר עובר קלוט (שפרסותיו קלוטות, אינן שסועות) שנמצא במעי פרה, לומר שהוא מותר בשחיטתה. והוצרכנו לכך אליבא [על פי שיטתו] של ר' שמעון, שאמר ר' שמעון: קלוט בן פרה אסור, מפני שאינו שוסע שסע, שהוא אחד מסימני הטהרה של בהמה, ובא הכתוב לומר: הני מילי [דברים אלה אמורים] היכא [במקום] שיצא לאויר העולם, ואז הוא אסור, אבל במעי אמו – שרי [ומותר]. כחלק ממנה.

הבשר מגע נבלה, דברי רבי מאיר, וחכמים אומרים: מגע טריפה שחוטה. קתני מיהא רישא: הוציא עובר את ידו והחזירה, ואחר כך שחט את אמו – מותר באכילה; מאי לאו אאבר? – לא, אעובר, אימא סיפא: שחט את אמו ואחר כך שחט את אמו – אסור באכילה; ואי עובר, אמאי אסור? – פדאמר רב נחמן בר יצחק: לא נצרכה אלא למקום חתך, הקא נמי – לא נצרכה אלא למקום חתך. – איני? והא פ' אביתא אבימי מבי חוזאי, אתא ואייתי מתניתא בידיה: פרסה החזיר – אכול, פרסות החזיר – אכול; מאי לאו, החזיר פרסה – אכול פרסה? – לא, החזיר פרסה – אכול עובר. – אי עובר, מאי איריא החזיר, אפילו לא החזיר נמי! אמר רב נחמן בר יצחק: לא נצרכה אלא למקום חתך. – והא תרי קראי קא נסיב לה, מאי לאו: חד – לאבר, וחד – למקום חתך? – לא, חד – למקום חתך, וחד – לקלוט במעי פרה, ואליבא דרבי שמעון; דאמר רבי שמעון: קלוט בן פרה אסור – הני מילי היכא דיצא לאויר העולם, אבל במעי אמו – שרי. אעולא אמר רבי יוחנן: ואבר עצמו מותר. אמר ליה רב יהודה לעולא: והא רב ושמואל דאמרי תרוייהו אבר עצמו אסור! אמר ליה: מאן יהיב לן מעפרא דרב ושמואל ומלינן עיינין! אלא הכי אמר רבי יוחנן: הפל היו בכלל "בשר בשדה טריפה

הבשר – כל העובר והזהמה נגעו נאצר, טמאין. מגע טריפה שחוטה – נאצר היוצא עדיין הוא מחובר בשעת שחיטה. אף על פי שאין שחיטה מתירמה נאכילה – מטרתה מידי נבילה, כטרפה ששחיטתה מטהרתה. וטעמייהו מפרש נמניתין [חולין ע"ג]. ולקמן [חולין ע"ג]. ומפרש שחיטה מנגע שיך למימר נה, ומפרש שטרפה שחוטה מטמאה את המוקדשים מדרבנן. פרסה החזיר אכול פרסות החזיר אכול – אקרא קאי, דכמי (דברים יד): "כל בהמה מפרסת פרסה ושוסעת שסע שחיטתה טהרה" (חולין ע"ג), ומהא קרא נפקא לן לקמן (חולין ע"ג) דעובר נאצר בשחיטת האם, ודיש "בהמה" דרישא ח"בהמה" דסיפא, ומשמע: בהמה שבבהמה תאכלו. ו"פרסה" ו"פרסות" דכתיבי ציה להכי אתו, לומר לך: פעמים שאתה אוכל כל אבריו, ופעמים שאין אתה אוכל אלא מקמתן. פרסה החזיר – הוציא שחיטתה האם, ומהא קרא – אכול אותה, החזיר שחטתה – אכול שחטתה. למקום חתך – והכי קאמר: החזיר פרסה – אכול מקום חתך שלה, החזיר פרסות – אכול מקום חתך של שניהם. והא תרי קראי נסיב לה – פרסות ופרסה, ואי למקום חתך, מדאשמועינן צדא דאסור החזיר אכול ואם לאו לא תאכל – הוציא דין לתרי! חד למקום חתך – פרסות החזיר – למישרי מקום חתך צמורה, וחד – למישרי עובר שפרסותיו קלוטות כגמל ונמלא במעי פרה. ואליבא דרבי שמעון איצטריך, דקאסר קלוט בן פרה, צמורות (3,1): "גמל" "גמל" [דברים יד] שחיטתו אסור, וחד גמל שולד מן הגמלה ואחד גמל שולד מן הפרה. ואשמועינן הכא דאס נמלא צמורה – מודה דשרי, דהכי קאמר: עובר שאין לה אלא פרסה, שאין פריסותיו סדוקות – אכול. והחזיר דרישא לאו דוקא, עולא פליג אדרב יהודה. הכל היו – כל הנאמר צו מחילה, כגון עובר לשחיטה, אחד קדשי קדשים שמתה להם מותר מחילת עורה, נקדשים קלים שחומת ירושלים מחילה להם – כולן היו בכלל אסור זה, דמשאל נצר צדדה הרי הוא כטרפה. וצא הכתוב ופרע לך צמורת שאין חזרה מועלת בה. דכתיב (ויקרא י') בשעיר מטות דראש חדש ששפרוהו אהרן וצני, וקצף עליהם משה: מדוע לא אכלתם את הסמלת, הן לא הוציא את דמה אל הקדש שחפסל צקן! דכתיב (שם ו) "וכל סמלת אשר יוצא מדמה" וגו', ופנימה היתה, שלא יתאם ממחילתה, הא יתאם – נצ שריפה היא, ולא אמרין ליהדרה [ראה פסחים פ"ג], ולא הוצרך לפרוט בה, דמהיכא מימי לן דתשמרי מכלל "טרפה לא תאכלו" משום חזרה? להכי פרט בה, למימר דהאי היא דלא מהני צה חזרה, אכל כל שאר היוצאים שחזרו – הותרו.

תוספות

ואליבא דרבי שמעון – אבל לרבנן דשרו גמל במעי פרה אפילו כשנולד – לא צריך קרא להחזירו בשחיטת אמו, דלא גרע בפנים מבחוץ דשרי. ולהכי נקט ואלבא דרבי שמעון, ולרבנן איצטריך לשום דרשה אחריתי. וליכא למימר דאיצטריך לאסור דמות יונה, כדאמר לקמן: בעינן פרסות וליכא. דהא לרבי שמעון אף על גב דלא מייית ליה קרא להכי, משמע לקמן דאוסר נמי דמות יונה. דפריך: דמות יונה תשתרי, פירוש: מ"כל בבהמה!" ומשני: בעינן פרסות וליכא. והדר פריך: קלוט במעי פרה ליתסר! ומשני: "פרסה בבהמה תאכלו". והך קושיא ליתא אלא לרבי שמעון, דלרבנן לא גרע בפנים מבחוץ דשרי, כדפרישית. אלמא, דמות יונה לרבי שמעון, אף על גב דליכא קרא – ממילא מיתסר, כיון דליכא לא פרסה ולא פרסות, אף על גב דפרסה ופרסות אצטריך, חד למקום חתך וחד לקלוט. הוא הדין דלרבנן לא צריך קרא לאסור דמות יונה, אלא לשום דרשה איצטריך. ומכל מקום, הך ברייתא ד"פרסה החזיר אכול" לא אתיא אלא כרבי שמעון. **אמר** רבי יוחנן הכל היו בכלל ובשר בשדה כו' – תימא: דלרבי יוחנן תקשה ליה ברייתא דהחזיר פרסה, דתרי קראי קנסיב, ועל כרחך מוקמינן חד למקום [חתך] וחד לאבר, ורבי יוחנן נפקא ליה מקרא אחרין! ויש לומר: דפריך ליה שפיר טפי מאידך ברייתא.

עיונים

אינו והא כי אתא אבימי מבי חוזאי וכו' כאן מובא ההקשר המקורי של דברי רב נחמן בר יצחק, שהזכרו כבר פעמיים בסוגיה זו. ששאלו על דברי רב יהודה בשם רב: איני? וכי אבר עצמו אסור? והרי רב אבימי הביא ברייתא האומרת לא כך! ועל כך השיב רב נחמן, שלא נצרכה הלכה זו אלא למקום חתך. **פרסה החזיר אכול פרסות החזיר אכול** הוא האמור בפסוק "וכל בהמה מפרסת פרסה ושוסעת שסע שחיטתה טהרה" (ויקרא י'). ומיתור הלשון "וכל בהמה... בבהמה" דרשו להלן (ט,א), שכל מה שבבהמה – תאכלו, ולדרך זו, מה שנאמר "פרסה" ו"פרסות" בא ללמד שפעמים אתה אכול פרסה אחת (כלומר, יד אחת) ופעמים שתי פרסות, שאם הוציא שתי פרסות החזיר אחת – אתה אכול אחת, ואם החזיר את שתיהן – אתה אכול את שתיהן (רש"י). **מאי לאו חד לאבר וחד למקום חתך** לכאורה, אם האבר עצמו שהחזירו הותר – כל שכן מקום חתך, ולא הוצרכנו לשני כתובים! והסביר המאירי כי אם היה רק כתוב אחד היינו למדים ממנו רק להיתר את מקום החתך, ורק מתוך שנכתבו שני מקראות למדנו להיתר את שניהם, כפי שדרשו כעין זה במקומות אחרים (ראה יבמות ע"א). **וחד לקלוט במעי פרה** קלוט הוא בעל חיים שפרסותיו אינה שסועה באמצע, אלא מחוברת,

סגורה. ודבר זה נדרש מ"פרסה" שנאמרה בלשון יחיד. כלומר, למרות שפרסתו אחת, ולא מחולקת לשתיים – הריהו מותר באכילה. **ואבר עצמו מותר** ולדרך זו, מתפרשת משנתנו כפשוטה: הוציא עובר את ידו והחזירו – מותר האבר שהחזירו, כלומר, היד. אבל העובר עצמו – פשוט שהוא מותר. אבל אם לא החזירו – אסור, שהרי לא היה בתוך מעיה של האם בשעה שנשחטה, ולא הותר בשחיטתה.

אורה ההלכה

מגע טריפה שחוטה בהמה המקשה לילד, והוציא עובר אבר החוצה, וחתכו לאחר שחיטת אמו – דין האבר כדן טריפה שנשחטה, שהיא מטמאה מדברי סופרים את הקודש ולא את התרומה. ודין שאר העובר כדן אכול שנגע בטרפה שחוטה. כדעת חכמים. (רמב"ם ספר קדושה הלכות מאכלות אסורות פ"ה ה"א. רמב"ם הלכות שאר אבות ה"טו ו"ה ט"ז י"ד, ב.) **קלוט במעי פרה** בהמה טהורה שילדה כמין בהמה טמאה – מותרת באכילה, אף שאינה מפורסית פרסה ולא מעלה גרה. כדעת חכמים החולקים על ר' שמעון. (רמב"ם ספר קדושה שם פ"א ה"ד. ש"ע י"ד ע"ט, ב.)

מאי תלמוד לומר – אטרפה קאי. למה קראו טרפה, ומה למדנו נכך? הוה ליה למיכתז "בשר נשדה לא תאכלו"! לפי שמצינו – לקמן מפרש היכן מלינו. מעשר שני ובכורים – שנקנסו לירושלים ואלו וזו – מותרין. אף זה כן – עונב. במערבא מתנו הכי – לפלוגמיהו דרז ורזי יומנן. יש לידה לאברים – אגז שזא – הרי האבר כילוד, דמו לא מהניא ליה חורה. אין לידה – ומהניא ליה חורה. מאי בינייהו – צין לישנא דמערבא ללישנא קמא. למיסר מיעוט אבר – אס יאל רוצו ונשאר מיעוט. ללישנא בתרא דנקט לשון לידה – הו ילוד ומיטסקר כוליה, וללישנא קמא לא נאסר אלא היואל. לדברי האומר אין לידה לאברים הוציא ידו והחזירה חזר והוציא ידו – האחרת והחזירה, וזו והואל שדרמו והחזירה, עד שהליס לרוצו של עונב. מי הו כילוד – דהא נפקא רוציה. או דלמא, צין דאין לידה לאברים – הויל חורה דלידה חורה, וכי נפיק אידך – כנר הדר ליה קמא, ואין כאן יואת רוצ? דלי למאן דאמר יש לידה – לא מהניא להו חורה. ואם תימצי לומר כיון דהדר הדר הוציאה וחתכה כו' או דלמא רובא בבת אחת בעינן – ואפילו למאן דאמר יש לידה איכא למיעי להא.

תוספות

הכל היו בכלל ובשר בשדה כו' – דאסור כל מה שיוצא חוץ למחיצה, כטרפה דאין לה היתר, כדאמר בסמוך. ולמאי דמסיק: הא כל מילי כיון דהדר שרי, מיתוקמא הא דקרי ליה טרפה למלתא אחריתי.

יכול אף זה כן תלמוד לומר כו' – ואם תאמר: וקרא דחטאת דכתיב "פנימיה" – האי שלא יצתה חוץ למחיצתה, הא יצתה – בת שריפה היא, למה לוי? הא מקרא ד"בשר בשדה" נפקא! ויש לומר: (דשי"ס) [דסלקא דעתך] למילך ממעשר שני ובכורים, דהוקשו בקרא ד"לא תוכל לאכול בשעריך" כדרשין בפרק קמא דמכות (ז, א): "ונדבותיך" – זו תודה ושלמים, "ובכורות" – זה בכור, "בקרד וצאנך" – זה חטאת ואשם, "ונדרדך" – זה עולה.

לא תאכלו, כשפרט לך הפתוב גבי חטאת שפיצתה חוץ למחיצתה וחזרה אסור – חטאת הוא דפרט רחמנא בה, אבל כל מילי – פיון דהדור שרי. מיתבי: "בשר בשדה טרפה לא תאכלו" מה תלמוד לומר? לפי שמצינו במעשר שני ובכורים, שאף על פי שפיצו חוץ למחיצתן וחזרו – מותרין, יכול אף זה כן? תלמוד לומר: "טרפה". מאי תלמודא? אמר רבה: פטרפה, מה טרפה, פיון שנטרפה – שוב אין לה היתר, אף בשר, פיון שפיצו חוץ למחיצתו – שוב אין לו היתר! תיובתא דעולא, תיובתא. אמר מר: לפי שמצינו במעשר שני ובכורים, היכן מצינו? דכתיב: "לא תוכל לאכל בשעריך מעשר דגנך" וגו', בשעריך הוא דלא תיכול, אבל יצאו חוץ למחיצתן וחזרו – מותרין.

ב במערבא מתנו הכי, רב אמר: יש לידה לאברים, ורבי יוחנן אמר: אין לידה לאברים. מאי בינייהו? – איכא בינייהו למיסר מיעוט אבר שפפנים. איבעיא להו: לדברי האומר אין לידה לאברים; הוציא העובר את ידו והחזירה, וחזר והוציא את ידו והחזירה, עד שהשלימו לרובו, מהו? מי אמרינן: הא נפק ליה רובא, או דלמא: פיון דהדר הדר? אם תמצי לומר פיון דהדר הדר; הוציא עובר את ידו וחתכה, וחזר והוציא את ידו וחתכה, עד שהשלימו לרובו, מהו? מי אמרינן: הא נפיק ליה רובא, או דלמא: רובא בבת אחת בעינן? תא שמע:

היכן מצינו דבר זה? ומשיבים: דכתיב [שנאמר]: "לא תוכל לאכול בשעריך מעשר דגנך... ותרומת ידך (כלומר, בכורים) כי אם לפני ה' אלקיך תאכלנו" וגו' (דברים יב, ז – יח). ולכאורה, די היה לומר "לפני ה' אלקיך תאכלנו", אלא ממה שנאמר "לא תוכל בשעריך" (כלומר, בכל עריך) אתה למד הדגשה נוספת: בשעריך הוא דלא תיכול [שלא תאכל] מעשר שני ובכורים שיצאו חוץ לירושלים, אבל אם יצאו חוץ למחיצתן (חוץ לירושלים) וחזרו לירושלים – מותרין.

ומעירים: בבבל היו שונים את המחלוקת בענין עובר שהוציא את ידו והחזירה, כפי שנאמר לעיל, שרב אמר: ואבר עצמו אסור, ור' יוחנן אמר: ואבר עצמו מותר. במערבא מתנו הכי [בארץ ישראל היו שונים את המחלוקת כן, בלשון אחרת]. רב אמר: יש לידה לאברים, שאבר שיצא הריהו כנולד, ואינו ניתר בשחיטת אמו, אפילו אם החזירו. ור' יוחנן אמר: אין לידה לאברים, ולכן

לא תאכלו" (שמות כב, ל), לומר שמשעה שיצאו חוץ ממחיצתם ("בשדה") – נאסרו עולמית, ובכלל זה עובר במעי אמו, וכן קדשים שיצאו ממקומם, כגון קדשים קלים שיצאו חוץ לירושלים, וקדשי קדשים שיצאו חוץ לחומת העזרה; כשחזר ופרט לך הכתוב בפרשת שמיני (ויקרא י, יח) גבי [אצל] חטאת שיצתה (שיצאה) חוץ למחיצתה וחזרה, שהיא אסורה, למרות שלא הוצרך לכך, הרי זה בא ללמד: חטאת הוא דפרט רחמנא בה [שפרטה התורה בה], שגם אם חזרה למחיצתה עדיין נשארה באיסורה, אבל כל מילי [הדברים] שיצאו למחיצתם – כיון דהדרו שרי [שחזרו למקומם מותרים], ובכלל זה עובר שהוציא את ידו והחזירה, שהיד מותרת. מיתבי [מקשים] על דברי ר' יוחנן ממה ששינוי בכרייתא: מה שנאמר "בשר בשדה טרפה לא תאכלו", מה תלמוד לומר? אם ללמד על בשר שיצא ממחיצתו ("שדה") שהוא אסור, לשם מה נזכרה שם טריפה? אלא לפי שמצינו במעשר שני ובכורים, שאף על פי שיצאו חוץ למחיצתן, חוץ לירושלים, שרק בה הם מותרים באכילה, ולמרות זאת, אם חזרו למקומם – מותרין, יכול אף זה, העובר שהוציא ידו ממעי אמו, דינו כן, שאם חזר האבר למחיצתו – מותר? תלמוד לומר "טרפה". ושואלים: מאי תלמודא [מה התלמוד]. כיצד הדברים נלמדים מן הכתוב? אמר רבה: לומר שדינו של בשר שיצא ממחיצתו הוא כטרפה, מה טרפה, כיון שנטרפה – שוב אין לה היתר, אף בשר, כיון שיצא חוץ למחיצתו – שוב אין לו היתר! ואם כן הרי זו תיובתא [קושיה חמורה] על עולא בשם ר' יוחנן. ומסקמים: אכן תיובתא [קושיה חמורה] היא, ונדחו דבריו. ושבים לדון כמה שאמר מר [החכם] בכרייתא: לפי שמצינו במעשר שני ובכורים שאם יצאו חוץ למחיצתם, כלומר, חוץ לירושלים, וחזרו – מותרים. ושואלים:

אם החזיר את האבר – הריהו מותר. ושואלים: מאי בינייהו [מה ההבדל ביניהם] שלפי הלשון הראשונה שאמר רב: אבר עצמו אסור – רק מה שיצא אסור, למרות שהחזירו, אבל מה שנתר בפנים לא נאסר. אבל לפי הלשון "יש לידה לאברים" – כיון שיצא רובו הריהו נחשב כאילו יצא כולו, ובכך נאסר גם המיעוט שבפנים. איבעיא להו [ונשאלה להם] שאלה בבית המדרש: לדברי האומר אין לידה לאברים, אם הוציא העובר את ידו והחזירה, וחזר והוציא את ידו והחזירה, והוציא אבר אחר והחזירו, עד שהשלימו לרובו, שרובו של העובר יצא וחזר, מהו? מי אמרינן [האם אומרים אנו] הא נפק ליה רובא [הרי יצא לו הרוב], ואם כן כולד הוא, ולא תועיל שחיטת אמו להתירו. או דלמא [או שמא] נאמר: כיון דהדר הדר [כיון שחזר – חזר], והותר בשחיטתה? ואם תמצי לומר כיון דהדר הדר [אם תמצא לומר כיון שחזר חזר], ואין רואים את הדבר כיציאת רובו, יש לשאול: אם הוציא עובר את ידו והחזירה אדם, וחזר והוציא את ידו והחזירה וחתכה, וכן הלאה, עד שהשלימו לרובו של עובר, מהו? מי אמרינן [האם אומרים אנו] הא נפיק ליה רובא [הרי יצא לו רובו] של העובר, ולא תועיל שחיטת האם למה שנתר ממנו בפנים. או דלמא [שמא]: רובא [רוב] שיצא בבת אחת בעינן [צריכים אנו]. כדי שייחשב כילוד? ומציעים: תא שמע [בוא ושמע] רביה ממה ששינוי במשנתנו:

עיונים

כשרט לך הכתוב גבי חטאת וכו' דבר זה נלמד מדברי משה שקצף על אהרן ובניו על שרפו את החטאת ביום השמיני למילואים (ויקרא י, יז – כ), ודייקו חכמים מלשון "פנימה" שהזכיר משה, שחטאת זו נשרפה בפנים ולא יצאה חוץ למחיצתה (ראה זבחים קא, א). חטאת הוא דפרט רחמנא בה וכו' יש ששאלו: ומדוע לא נאמר, כפי הכלל בשלוש עשרה מידות שהתורה נדרשת בהן, שכל דבר שהיה בכלל יוצא מן הכלל, שלא ללמד על עצמו יצא, אלא ללמד על הכלל כולו יצא, ואף החטאת היתה בכלל ויצאה מן הכלל, והיה כולם בדין זה! והסביר רמב"ן שכך דורשים כאן במידה זו: מה חטאת מיוחדת שהיא קדשי מזבח, אם יצאה וחזרה הריהי אסורה – אף כל קדשי מזבח שיצאו וחזרו אסורים, אבל חולין שיצאו וחזרו לא נאסרו. מה טרפה וכו' אין לה היתר מכאן למד ראי"ה גם לדיני טרפיות, שאם נחתכה רגל הבהמה במקום שעושה אותה טריפה, כגון בצומת הגידים (ראה להלן ע"א), ואילו היתה חתוכה למעלה מאותו מקום היתה חיה – שאין לה תקנה לחזור ולחתך את הרגל למעלה מצומת הגידים, למרות שאם היתה נחתכת שם מתחילה היתה חיה (ריטב"א לעיל עמוד א).

מאי בינייהו רשיי ורבינו גרשום פירשו: מה בין שתי הלשונות לשיטת רב. אבל לדעת ר' יוחנן, שאמר שאין לידה לאברים – אין הבדל בין זה לבין מה שאמר "ואבר עצמו מותר". אבל הרא"ש הקשה על כך מכמה צדדים, וביניהם מצד הלשון, שצריך היה לומר "מה איכא בין האי לישנא להאי לישנא" כמו שמצאנו במקומות אחרים (נדה ג"א), ולכן העדיף את פירוש הרי"ה והרי"ף, שלפי לשון בני ארץ ישראל, גם ר' יוחנן סבור שהאבר עצמו אסור, למרות שהחזירו. ולפי זה, השאלה "מאי בינייהו" כונתה – מה בין רב לר' יוחנן. ויש שפירשו לדרך זו, שלפי לשון בני ארץ ישראל, מחלוקתם אינה באבר שהחזירו, האם הוא אסור או מותר, כפי שנאמר לעיל. אלא באבר שהוציא רק את רובו וחלקו נשאר בפנים, שהחלק שהוציא ודאי אסור לדעת הכל, ואולם נחלקו מה דינו של מיעוט האבר שנשאר בפנים (ראה רמב"ן).

לדברי האומר אין לידה לאברים כלומר, לר' יוחנן. אבל לדברי רב האומר שיש לידה לאברים – לא מועילה חזרה כלל (רשי"י).

חזרו והוציא את ידו והחזירה וכו' ומדובר כשלא הוציא את ראשו, שאם כן – כבר שינוי במשנתנו במפורש: הרי זה כילוד.

אורה ההלכה

מעשר שני ובכורים... שיצאו חוץ למחיצתן מעשר שני ובכורים שיצאו חוץ למחיצתם, כלומר, חוץ לירושלים – יחזרו, ומותרים באכילה. בכרייתא. (רמב"ם ספר זרעים הלכות מעשר שני ונטע רבעי פ"ב ה"ט. הלכות בכורים עם שאר מתנות כהונה שבגבולין פ"ג ה"ד). כיון שיצא בשר חוץ למחיצתו, בשר קדשי קדשים שיצא חוץ לחומת העזרה, וכן בשר קדשים קלים שיצא חוץ לחומת ירושלים, אף על פי שחזרו – נפסלו, ואסורים באכילה לעולם. בכרייתא להלן, ולא כר' יוחנן. (רמב"ם ספר עבודה הלכות מעשה הקרבנות פ"א ה"ו). תיובת דעולא הוציא עובר את ידו והחזירה, מה שיצא מהאבר לחוץ – לא ניתר בשחיטת אמו, ואם לא החזירה – נאסר גם מקום החתך. כשיטת רב, ולא כר' יוחנן, שנטתרו דבריו מן הכרייתא. (רמב"ם ספר קדושה הלכות מאכלות אסורות פ"ה ה"י. שו"ע יו"ד יד, ב). אין לידה לאברים הוציא עובר את ידו (ואפילו רובה) מחוץ לרחם אמו – אותו החלק ומקום החתך נאסר, ומיעוט היד שבפנים – מותר. כדעת ר' יוחנן, וללשון של בני מערבא, שאין לידה לאברים, ולפי שיטת הרי"ף ועוד בפירוש ענין זה (ראה בעינינו). ואף שבענין האבר עצמו נפסק כרב, הרי זה משום שהביאו ברייתא לסתור את דברי ר' יוחנן. אבל בענין לידה לאברים לא נסתרו דבריו, וכלל הוא שהלכה כר' יוחנן במחלוקתו עם רב (ראה מ"מ). (רמב"ם ספר קדושה הלכות מאכלות אסורות פ"ה ה"י. שו"ע יו"ד יד, ב).

הוציא העובר את ידו והחזירה וחזר וכו' הוציא עובר אבר והחזירו, וחזר והוציא אבר אחר והחזירו עד שהשלים לרובו, המיעוט שלא יצא – מותר. שהלכה כ"אם תמצי לומר". ואם חתך כל אבר ואבר בשעה שהוציאו, יוצא רובו – גם המיעוט הנשאר בפנים אסור. שבוה לא נפשטה הבעיה, ופוסקים לחומרא. (שו"ע יו"ד יד, ד).